

**BO'LAJAK TARBIYACHILARGA MAKTABGACHA YOSHDAGI
BOLALARNI LOY BILAN ISHLASH VA IJODKORLIGINI OSHIRISH
USULLARINI O'RGATISHNING O'RNI**

Farg'ona davlat universiteti

Pedagogika, psixologiya va san'atshunoslik fakulteti

Tasviriy san'at kafedrası o'qituvchisi

Axmedbekova Maxpuzaxon Kaxarovna

E-mail: Maxfuza1102@gmail.com

Tel:90-630-0762

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak tarbiyachilarga maktabgacha yoshdagi bolalarni loy bilan ishlash va ijodkorligini oshirish usullarini o'rgatishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida loydan buyum yasash faoliyatlarini olib borish jarayoni, loydan buyum yasash faoliyatlarida bolalarda plastik ashyolardan shakl hosil qilish malakalarini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari hamda loydan buyum yasash faoliyatlarida bolalarda plastik ashyolardan shakl hosil qilish malakalarini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar. Bola, borliq, buyum, hajmi, parametr, ko'rish, his, qo'l, barmoq, haykalcha, yasash, ifodaviy, vosita, foydalanish.

Аннотация. В данной статье рассматривается процесс проведения занятий по лепке из глины в дошкольных образовательных организациях с целью обучения будущих педагогов работе с глиной и развития творческих способностей у детей дошкольного возраста, педагогические условия формирования у детей навыков создания форм из пластичных материалов в рамках занятий по лепке из глины, а также теоретические и практические аспекты формирования у детей навыков создания форм из пластичных материалов в рамках занятий по лепке из глины.

Ключевые слова: Ребенок, существо, объект, размер, параметр, зрение, чувство, рука, палец, фигурка, изготовление, выразительный, инструмент, использование.

Annotation. This article examines the process of conducting clay modeling classes in preschool educational institutions with the aim of training future teachers to work with clay and developing creativity in preschool-aged children. It also examines the pedagogical conditions for developing children's skills in creating molds from plastic materials within clay modeling classes, as well as the theoretical and practical aspects of developing children's skills in creating molds from plastic materials within clay modeling classes.

Keywords: Child, creature, object, size, parameter, vision, feeling, hand, finger, figurine, production, expressive, tool, use.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda olamni anglash, o'rganishga qiziqishni hamda ularning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning eng qulay va samarali turlaridan biri, shubhasiz, loydan buyum yasash faoliyatlaridir. Bu turdagi faoliyatlarda bolalarda ijodkorlik ko'nikmalarini tarkib toptirish bilan bir qatorda maktab ta'limida muhim ahamiyat kasb etuvchi qo'llarning mayda motorikasini rivojlantirish jarayoni kechadi. Shuning uchun ham loydan buyum yasash faoliyatlarida muayyan didaktik vazifalar qo'yiladi. Unga ko'ra, loydan buyum yasash faoliyatlarining maqsadi, birinchi navbatda, bolalarda ijodkorlikni shakllantirish, ularda loydan buyum yasash sohasiga oid texnik va ijodiy malakalarni tarkib toptirish orqali tasviriy san'atga, umuman go'zallik namunalarini yaratishga qiziqish, rag'batni tarbiyalashdan iborat. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan loydan buyum yasash faoliyatlarida quyidagi o'quv-tarbiyaviy vazifalar hal etilishi nazarda tutiladi.

- Bolalarni borliqdagi buyumlarni hajmi va boshqa parametrlarini ko'rish va his qilish, ya'ni qo'l barmoqlari orqali o'rgatish.

- Bolalarda haykalcha yasashning turli ifodaviy vositalaridan foydalanishga oid texnik va ijodiy malakalarni shakllantirish.

- Loydan buyum yasash asbob-anjomlaridan o'rinli foydalanish malakalarini tarkib toptirish. Berilgan mavzuga mos tasvir, ya'ni haykal yasash malakalarini shakllantirish.

- Atrof-muhitdagi voqea va hodisalarni kuzatish, idrok etish orqali hosil bo'lgan taassurot va tasavvurlar asosida mustaqil kompozitsiya yaratishning dastlabki malakalarini tarbiyalash.

- Bajargan ishlarini mazmunini sharhlay olishga o'rgatish.

- Jamoa bo'lib ishlash ko'nikmalarini tarbiyalash vositasida bolalarda kommunikativlik kompetensiyalarining dastlabki bo'laklarini tarkib toptirish.

Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarni tartibli ishlash va gigienik qoidalarga rioya qilishga o'rgatiladi.

Yuqorida sanab o'tilgan maqsad va vazifalar bir asosiy maqsadga - tasviriy faoliyat vositasida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashga yo'naltiriladi. Shuning uchun tarbiyachilar bu ta'limiy va tarbiyaviy jarayonga kompleks tarzda yondashishlari talab etiladi. Zero, tasviriy faoliyatlarida faoliyatning boshqa turlari bilan uzviy aloqadorlikda jarayonga integrativ yondashish faoliyatning sifatli va samarali kechishini ta'minlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan tasviriy faoliyat faoliyatlari tizimida loydan buyum yasash faoliyatlariga keng o'rin ajratilgan. Chunki, loydan buyum yasash faoliyatlari maktabgacha yoshdagi bolalarda maktab ta'limi uchun kerakli tasavvur, amaliy malakalarni tarkib toptirish uchun qulay faoliyat turi hisoblanadi.

Taniqli haykaltarosh I.Y.Gintsburg loydan buyum yasashning ta'limiy ahamiyatini ta'riflar ekan, matematika fanini o'rganish uchun arifmetika qanday o'rin o'ynasa, loydan buyum yasash tasviriy san'atni o'rganishda shunday ahamiyat kasb etishini ta'kidlab o'tgan. Chunki, tasviriy faoliyatning boshqa turlarida buyumlarning ayrim detallari, elementlari masalan, perspektiva qonuniyatiga ko'ra buyumlarning ko'rinishi, umuman borliqning vizual ko'rinish o'zgarib ketadi. Natijada tasviriy san'at asarini to'laqonli idrok etish va muayyan qonuniyatlar asosida tasvirlash uchun tasvirdagi illyuziyalarni anglash

talab etiladi. Loydan buyum yasashda ularni yaqqol ko'rish, tasvirlash imkoniyati mavjudligi bois bolalarni nisbatlarni to'g'ri talqin qilish, asosiyni ikkinchi darajalidan ajratishga o'rgatish jarayoni oson kechadi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi loydan buyum yasash faoliyatlariga bolalarda buyumlar haqidagi dastlabki tasavvurlarni hosil qilish, ularni o'qish alifbosi sifatida qarash lozim.

Loydan buyum yasashning bosh mavzusi, shubhasiz, inson qiyofasidir. Biroq, inson obrazini to'laqonli ochib berish uchun haykaltaroshlar borliqdagi boshqa buyum va detallarni ham tasvirlaydilar.

Tasviriy san'atning rangtasvir va grafika turlarida rassomlar ifodaviylik vositasi sifatida nur va soya munosabatini ifodalash, hajmdorlik haqida illyuzionistik tasvir hosil qilish orqali asar yaratadilar. Haykaltarosh asarlari ham shu qonuniyat asosida yaratilsada, nur va soya munosabatlari real tarzda ko'rinadi. Chunki aynan o'yiqlik yoki bo'rtiqlik qismlar hisobiga yorug'-soya ifodasi haykalning shaklini, hajmdorligini bildiradi. Bu xulosa maktabgacha yoshdagi bolalarga loydan buyum yasash asoslarini o'rgatish ularning tasviriy faoliyatlarida yetakchi o'rinni egallashi lozimligini anglatadi.

Maktabgacha Ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan Tasviriy faoliyat yo'nalishining loydan buyum yasash faoliyatlarining, asosan, uch turidan foydalanish tavsiya etiladi.

Bunda buyumlar bilan bog'liq mavzularda o'tkaziladigan faoliyatlarda bolalar, asosan, buyumlar, ya'ni piyola, choynak, likopcha, oyinchoq mashina kabilar, meva va sabzavotlar, ya'ni olma, nok, sabzi kabilar, shuningdek, odam va hayvonlar tasvirini yasashni o'rganadilar. Mazkur faoliyatlarning didaktik maqsad va vazifalarini bajarish yuzasidan qulayligi shundaki, birinchidan, agar bola tasviriy faoliyatning boshqa turida muayayn qiyinchiliklarga duch kelsa, loydan buyum yasash faoliyatlarida ularni bartaraf etish imkoniyati mavjud. Masalan, hajmni, nisbatni his etish bilan bog'liq qiyinchiliklar.

Shular qatorida haykaltaroshlik faoliyatlaridagi ta'limiy jarayon faoliyatga umumlashgan holda yondashishini talab etadi. Masalan, bola odam tasviri, ya'ni haykalchasinini ishlashda undagi mayda detallarga, ya'ni Ko'zi, qoshi, barmoqlari,

kiyimining shakli, undagi buramalari, rangi va boshqa jihatlar ahamiyat berishi talab etilmaydi. Bu bolalarni oboektlarni umumiy tarzda, yaxlit idrok etishga o'rgatadi.

Bolalarni tasviriy faoliyatida ko'p uchraydigan holatlardan biri - ularni xato qilib qoyishdan cho'chishi bois bu jarayonda ularning ijodiy faollik ko'rsatmasliklari bilan tavsiflanadi. Bola rang bilan ishlayotganda noto'g'ri qo'yilgan rang ishning muvaffaqiyatli yakunlanishda muayyan qiyinchilik, muammolarni keltirib chiqaradi. Shuning uchun ham tasviriy faoliyatda bolalarda ehtiyotkorlik holatlari kuzatiladi. Bir necha urinish ko'ngildagidek chiqmagan taqdirda bolada ishtiyoq, faollik pasayib boradi. Shuningdek, qalamda ketma- ket berilgan chiziqlar rejadagidek chiqmasa qayta- qayta o'chirilishi natijasida qog'ozning sifati buzila boradi. Loydan buyum yasash faoliyatlarida bu xatolarni muammosiz hal etish imkoniyatlari mavjud. Yasalgan haykalcha o'xshamay qolsa uni buzib tashlab yo'l qoyilgan kamchilikni bartaraf etgan holda qaytadan yasash mumkin. Plastilinning massasi o'zgarmaydi, sifati qo'l bilan ishlov berish natijasida yaxshilanib, ishlash uchun qulay bo'la boradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni loydan buyum yasash bilan tanishtirish jarayonida, avvalo, uning umumiy xususiyatlari haqida elementar tushunchalar berib o'tish maqsadga muvofiq. Loydan buyum yasashning turlari haqidagi ma'lumotlar dastlabki saboqlar sirasiga kiradi. Demak, bu borada bolalarning real va dekorativ loydan buyum yasash turlari haqida dastlabki tasavvurlarga ega bo'lishi ularning tasviriy-ijodiy faoliyatini aniq yo'nalishga ega bo'lishini ta'minlaydi. Loydan buyum yasash faoliyatlari uchun mavzu tanlash muhim jarayon hisoblanadi. Ayniqsa, jamoaviy tarzda haykalcha ishlash faoliyatlarida bu omilga alohida e'tibor qaratish lozim. Zero, hamma uchun birdek qiziqarli bo'lgan mavzu tanlash qiyin. Shu ma'noda tarbiyachi boshqa turdagi faoliyatlar jarayonida, shuningdek, tabiatga sayrga chiqqan davrda bolalarning har birini individualligidan kelib chiqqan holda oldindan bo'lajak faoliyat uchun mavzu tanlab borishini tashkil etish mumkin, ya'ni mavzu tanlashda tarbiyachining maslahatlari, tavsiyalariga ko'ra ko'proq bolalarning o'zidan tashabbus, taklif chiqishiga erishish, tanlovni asoslashga o'rgata borish, bu turdagi faoliyatlarni tashkil etishda bolalar olingan

taassurot asosida haykalcha yasashi haqida ogohlantirilishi lozim. Bunday metodik yondashuv bolalarni borliqni to'g'ri idrok etish, maqsadli kuzatish va idrok etish yoki hikoya qilib berilayotgan voqelikni tahliliy idrok etishga undaydi, ularda mushohada yurtish va qaror qabul qilish malakalari shakllanib boradi. Shu tariqa ular ko'rgan narsa va hodisasini xotirada saqlab qolish va uni keyinchalik tasviriy faoliyatda badiiy obraz shaklida qayta jonlantirishga o'rganadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi 824-son qarori.
2. Ilk qadam"MTT davlat o'quvdasturi.(*TAKOMILLASHTIRILGAN IKKINCHI NASHR*)
T.: 2022.
3. Мактабгача Таълимга қўйиладиган давлат талаблари. Т.: 2018
4. M.Nurmatova, Sh.Xasanova Rasm, buyumlar yasash va tasviriy faoliyat metodikasi. "Musiq" nashriyoti 2010.
5. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T.: O'qituvchi. 1993.
6. Xasanboeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm ziyo. 2006.
7. Sodiqova SH.A. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur bo'stoni 2013
8. N.Kayumova. Maktabgacha pedagogika. T.: TDPU 2013.
9. . Боголюбов М.С. Лепка на занятиях школьном кружке. - М.: просвещение, 1988. - 144с., ил.
10. Иванова Т.Э. Занятие по лепке в детском саду. Методическое пособие. - М.: Сфера, 2010. - 96 с.
11. Qahhorovna, A. M. (2023). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashgulotlarini tashkil etish texnologiyalari.iqro,2(2), 553-561.
12. Ahmedbekova, M. (2022). THE IMPORTANCE AND SIGNIFICANCE OF THE DEVELOPED ARTISTIC AND AESTHETIC CREATIVITY OF THE YOUNG GENERATION AND FINE ARTS IN SOCIETY. Science and Innovation, 1(8), 112-119.

13. Mahpuza, A., Rahmatjonzoda, A., & Zilola, X. (2022). ATTITUDE TO MATHEMATICS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(11), 208-212.
14. Ahmedbekova, M. (2022). Yosh avlodning badiiy-estetik
15. ijodkorligini rivojlantirishda tasviriy san'atning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati. *Science and innovation*, 1(B8), 112-119